

Hundra år sedan domen mot Oscar Wilde

Om den kanske mest tragiska rättegång som någonsin hållits, skriver Göran Hägg.

Den 25 maj år 1895 föll domen i den kanske mest kända av alla rättegångar. Det är bara processerna mot Sokrates, Jesus och Dreyfus, samt möjligen den pågående rättegången mot O J Simpson, som kan tävla med processen mot Oscar Wilde när det gäller samtidens och historiens intresse.

Det är så mycket märkligare som det gällde en förseelse som ingen skulle anse brottslig idag, och det utdömda straffet var trots allt inte mer än två års straffarbete. Men ändå är det en stor tragedi.

Förföljelse

Processen krossade en stor författare. På sikt dödade den honom bokstavligt. Den fick förföljelsen av sexuellt avvikande att blossa upp och ledde till förödande litterär förljungenhet i hela den anglosaxiska världen.

Men det är en tragedi också i den klassiska dramaturgens mening. Ingen av de huvudagerande ville illa. Wilde var i lagens mening skyldig och begick mened – men vem kan klandra honom? Motståndarsidans advokater agerade i enlighet med lagen och sitt uppdrag – ibland rentav motvilligt. Samtidigt har det skarpsinne och den formuleringskonst som utövades bidragit till att göra förhandlingarna odödliga.

Bara den lätt rubbade markisen av Queensberry, upphovsman till de bekanta boxningsreglerna, och dennes son Lord Alfred Douglas, Wildes älskare, hade kunnat göra något för att hejda förloppet och får väl anses som någon mening skyldiga.

Succé

Våren 1895 stod Wilde på höjden av sin bana. Komedin "The Importance of Being Ernest" hade gjort succé. Men den 28 februari mottog han på sin klubb ett kort från Queensberry med texten: "Till Oscar Wilde som poserar som somdomit." Det var kulmen på en lång förföljelse från markisens sida, och trots felstavningen var det ingen tvekan om att Queensberry avsåg att till varje pris skada och skandalisera Wilde.

Pådriven av Lord Alfred, som i sin tur gärna ville skada och skandalisera sin pappa, såg sig Wilde tvungen att stämma markisen för ärekränkning.

Målet påropades i Old Bailey på morgonen den 3 april. Wildes advokat Sir Edward Clarke inledde skickligt och förhörde sedan sin klient för att utplåna varje misstanke om att Queensberrys påstående kunde vara sant. Motsidans Edward

Oscar Wilde och Lord Alfred Douglas (1894)

Carson hade motvilligt åtagit sig målet. Han var irländare som Wilde och till och med dennes skolkamrat, och han skulle senare bli en av dem som yrkade att Wilde borde lämnas i fred i humanitetens namn. Men han åstodkom ändå det mest berömda korsförhört i rättshistorien – skoningslöst avslöjande.

Redan den första frågan blev förödande: "Ni uppgav nyss att ni var 39 år gammal. Jag tror faktiskt ni är över 40?" Skillnaden var bara några månader. Men Wilde hade oenkligen beslagits med lögn, samtidigt som åldern inte var ointressant då det gällde hans homosexuella samvaro med ynglingar.

Andå tycktes Wilde i fortsättningen ta hem spelet, så länge det gällde homosexuella tendenser i romanen "Dorian Grays porträtt". Likaså angående de översvallande brev han skrivit till Lord Alfred. Han var trots allt en kvickare och bättre litteraturkritiker än Carson. "Är det inte ett ganska ovanligt brev?" undrar denne.

"Det är unikt, skulle jag vilja påstå!" svarar Wilde och väcker

upp en orkan av sympatiserande fniss i rättsalen. Men Carson har sparat ammunition till nästa dag. Brakar inte Wilde bjuda ynglingar som visar sig vara bjutäppter och tidningsbud till hotellrum, ge dem kläder och pengar och dyra middagar? Det går inte att neka till. Och iskyld champagne? An än gång tar emellertid Wilde hem spelet. "Jag älskar iskyld champagne, trots vad min läkare säger!" suckar han. "Vi bryr oss inte om vad er läkare säger!" fräser Carson irriterad. "Det gör inte jag heller!" svarar Wilde under nya skrattnalvar.

Men katastrofen är på väg. Efter rader av snackiga beaktningar när Carson en bjudning i Oxford där ynglingen Grainger serverade: "Kysse ni honom?" "Herregud, nej!" svarar Wilde kokett och lägger till i syfte att riva ner ytterligare skrattnalvar: "Han var förskräckligt ful, stackars pojke!"

Carson, blixtnabbot: "Så det var bara därför ni inte kysste honom?" Tystnad.

Wilde kommer av sig. Inga försök att bortförklara kan reparera skadan – de ger bara upphov till nya besvärande frågor. Clarkes omförhör kan bara nått och lugna stämningen inför motsidans förkrossande plädering. När Carson fortsätter nästa dag är det helt uppenbart att Queensberryska frikännas i ärekränkingsmålet – det går inte neka till att Wilde uppträder böaktigt! Enda utvägen är att omedelbart lägga ner målet, innan Carson hunnit längre i sin faktakatalog, och hoppas att stormen ska bedarra.

Uppmanas att fly

Det gör den inte. Wildes hustru och vänner uppmanar honom att genast fly ur landet, men han är förlamad av chocken och arresteras samma kväll, den 6 april, av Scotland Yard.

Då målet kom upp den 26 april fick han som medåtalad Charles Taylor, vars namn skyntat i den förra rättegången och som var känd homosexuell. Åtalet gällde främst "gross indecency" med ett antal unga män som beredvilligt ställde upp och vittnade. Fortfarande har det hela en sorts oundviklighetens tragik. Homosexualitet var vanlig och tolererad i de privatskolor där även juristerna gått. Men åtalet gick inte att hejda.

Och nu triumferade trångsyntheten. Wilde hade tilltrots en så lysande framtid att det var lätt för honom att låna pengar och leva över sina tillgångar. Nu krävde kreditörerna omedelbar betalning. Hans konstsamling tvångsauktionerades bort till vrakpris, nyskrivna originalverk försrvns i roran och har aldrig återfunnits, hans hus plundrades och såldes och hans hustru och barn hamnade på bar backe. De två pjäser av honom som gått för fulla hus las ner. Pressen vältrade sig förtjust i olyckan, medan det felaktiga ryktet att Wilde vid arresteringen burit en viss tidskrift i handen ledde till att den fick läggas ned.

Oenig jury

Sir Edward Clarke åtog sig emellertid försvaret gratis och gjorde ett förbluffande arbete i en hopplös sak. Wilde själv var fortfarande kapabel att hjälpa upp saken både genom ett par kvicka poänger på åklagaren Charles Gills beaknad och genom ett rörande försvarstal om den platonska kärleken. Och resultatet blev mot alla odds en "hängd jury" – man kunde inte enas om de anklagades skuld eller oskuld. Wilde var fri mot borgen.

Han kunde ha flytt men hade varken pengar eller ork nog. Den tredje rättegången tog sin början den 21 maj. Den hade till skill-

nad från den föregående kunnat läggas ned. Bland dem som värdade för Wilde märktes som sagt Carson. Men den nye åklagaren, till lika riksåklagare, Lockwood hade dels en släkting som varit inblandad i Taylors gäng, dels hade han blivit hotad av Queensberrys att denne annars skulle anklaga premiärministern för att skydda bögar! Han vågade inte annat än åtala Wilde och Taylor igen.

Parasit

Det är samtidigt märkligt att inget åtal nånsin väcktes mot Lord Alfred Douglas. I verkligheten var det också han, inte Wilde, som blivit sedd av hotellpersonal vid det mest graverande tillfället, även om Wildes heder förbjöd honom att ange vännen. Lord Alfred var i sin sida en vacker och tanklös parasit som utnyttjade Wilde helt egoistiskt.

Den här gången rannsakades Taylor separat omedelbart före Wilde, och när han befanns skyldig var processen i princip avgjord. Juryn fällde även Wilde. Domaren upphöll sig, trots att de dömda faktiskt bara befunnits skyldiga till "gross indecency", det vill säga smekningar eller oralsex, inte analsex vilket skulle givit livstid, länge vid det avskyrda i brottet: "It is the worst case I have ever tried!"

Pressen jublade, homosexuella flydde till kontinenten, Wilde försattes slutgiltigt i konkurs. Han böcker försrvann ur litteraturhistorien. I tre decennier skulle han i praktiken förbli en ickeperson i sitt hemland, nämnbar och onämnd. Fängelsetiden i Pentonville och Reading knäckte honom som människa. Efter frigivningen förde han en skuggtillvaro på kontinenten i sällskap med Lord Alfred men dog redan i november år 1900 på ett billigt hotell i Paris.

Ödmjukhet

Vad kan man då så här 100 år efteråt lära sig, utom litteraturhistoria och förhörsteknik, av fallet Wilde? Framförallt en sorts ödmjukhet eller försiktighet, tror jag. Vi har numera en annan syn på homosexualitet. Men långt fram i tiden ansågs den lagstiftningen som fällde Wilde självklara. Och utifrån de förutsättningarna fick Wilde en även med moderna mått ytterst rättvis rättegång. Det var, vad pressen än gjorde av saken, ingen häxprocess. Och ändå så uppåt väggarna idiotiskt, så himlaskriande grymt.

Vad finns det under våra självklarheter, moraliska och juridiska, av idag? Vad drabbar dem som vi anser förtjänta av att drabbas? Hur kommer man att döma våra domar den 25 maj år 2095?

GÖRAN HÄGG

LÄST

And all men kill the thing they love,
By all let this be heard
Some do it with a bitter look,
Some with a flattering word,
The coward does it with a kiss,
The brave man with a sword!

Ur *The Ballad of Reading Gaol* (gaol=fångelse) skriven av Oscar Wilde 1896 under fängelsevistelsen.

Hans Lindström

